

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

เรื่อง

ภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำพูน

Toponyms in Lamphun Province : Village Names

โดย

โอฬาร รัตนภักดี

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประเภททุนวิจัยทั่วไป ประจำปีงบประมาณ 2552

พ.ศ. 2553

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “ภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำพูน” (Toponyms in Lamphun Province : Village Names) นี้ มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 3 ประการ ได้แก่ ประการแรกเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำพูน ประการที่สองเพื่อวิเคราะห์ลักษณะภาษาของ ภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดลำพูนทั้งโครงสร้างทางภาษาและโครงสร้างทางความหมาย และประการสุดท้ายเพื่อวิเคราะห์คุณค่าของภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำพูน ที่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะทางกายภาพตลอดจนสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม โดยผลของการศึกษาปรากฏว่า

ลักษณะภาษาของภูมินามหมู่บ้านในจังหวัดลำพูนในส่วนโครงสร้างทางภาษา พบว่าชื่อหมู่บ้านทั้ง 587 ชื่อ ประกอบด้วยคำมูลตั้งแต่ 1 - 5 คำ ซึ่งภูมินามของหมู่บ้านที่ปรากฏอย่างมีนัย ทางสถิติ คือ ชื่อที่ประกอบด้วยคำมูล 2 คำ โดยพบมากถึง 346 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 58.94 ของชื่อทั้งหมด ทั้งนี้ชื่อหมู่บ้านที่ประกอบด้วยคำมูลเพียง 1 คำ จะประกอบด้วยส่วนประกอบ 1 ส่วน คือคำหลัก ส่วนชื่อที่ประกอบด้วยคำมูลตั้งแต่ 2 คำขึ้นไปจะประกอบด้วยส่วนประกอบ 2 ส่วน คือ คำหลักและคำขยาย โดยชื่อเหล่านี้มีรูปแบบการเรียงคำ 3 แบบ คือ “แบบคำหลัก+คำขยาย” “แบบคำหลัก+คำหลัก” และ “แบบคำขยาย+คำหลัก” ในส่วนโครงสร้างทางความหมายซึ่งมุ่งเน้นการศึกษาความหมายตามศัพท์ โดยแยกเป็นศัพท์หลักคือคำแรกของชื่อหมู่บ้าน และศัพท์ขยายคือคำที่อยู่ต่อจากคำแรกของชื่อหมู่บ้านนั้น พบว่าศัพท์หลักที่ปรากฏในชื่อหมู่บ้านมีความหมาย 13 กลุ่มด้วยกัน และกลุ่มความหมายที่ปรากฏมากที่สุดคือ ความหมายเกี่ยวกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ ส่วนศัพท์ขยายมีความหมายทั้งหมด 15 กลุ่ม โดยกลุ่มความหมายที่ปรากฏมากที่สุดคือความหมายเกี่ยวกับพืช นอกจากนี้เมื่อนำความหมายของศัพท์หลักและศัพท์ขยายมานับความถี่ของการปรากฏร่วมกันแล้ว พบว่ากลุ่มความหมาย “น้ำและแหล่งน้ำ” ปรากฏอยู่ในภูมินามของหมู่บ้านในจังหวัดลำพูนมากที่สุด รองลงมาคือกลุ่มความหมาย “พืช” และเมื่อนำรูปศัพท์ทั้งศัพท์หลักและศัพท์ขยายทั้งหมดมาเปรียบเทียบกัน พบว่ารูปศัพท์ที่ปรากฏความถี่สูงสุดในบรรดาศัพท์ทั้งหมด คือรูปศัพท์ “ป่า” รองลงมาคือ รูปศัพท์ “หนอง” “ห้วย” “สัน” และ “แม่” ตามลำดับ

นอกจากนี้ภูมินามของหมู่บ้านยังมีคุณค่าในแง่ที่สามารถสะท้อนให้เห็นลักษณะต่าง ๆ ของจังหวัดลำพูนได้ ทั้งลักษณะทางกายภาพ ตลอดจนสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม โดยจำแนกได้เป็น 8 ด้าน ได้แก่ ด้านแรกลักษณะทางภูมิศาสตร์ โดยแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ในจังหวัดลำพูนนั้นมีลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศที่หลากหลาย ด้านที่สองพรรณพืชพรรณสัตว์ แสดงให้เห็นถึงพรรณไม้และพรรณสัตว์จำนวนมากที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ซึ่งสะท้อนให้เห็นความอุดมสมบูรณ์ของจังหวัดลำพูนได้ ด้านที่สามประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นภาพสะท้อนของอดีตที่แสดงให้เห็นถึงร่องรอยความเป็นมาบางประการของจังหวัดลำพูน ทั้งที่เป็นเรื่องราวเหตุการณ์ บุคคล กลุ่มชน สถานที่ วัตถุ รวมไปถึงความเชื่อมโยง

ระหว่างประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับประวัติศาสตร์ส่วนกลางด้วย ด้านที่สีต๋านานและนิทานพื้นบ้าน ทั้งนิทานที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา นิทานที่เกี่ยวข้องบุคคลในประวัติศาสตร์ นิทานที่เกี่ยวข้องทรัพย์สินสมบัติหรือสิ่งลึกลับ นิทานชีวิตที่เหตุการณ์เกิดขึ้นในท้องถิ่น และนิทานจากวรรณกรรมที่รู้จักกันดี ด้านที่หัวข้อชีวิต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาชีพและการทำมาหากิน การจัดการน้ำภายในชุมชน เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่า และการคมนาคมขนส่ง ด้านที่หกความเชื่อและค่านิยม มีทั้งส่วนที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์และสิ่งเหนือธรรมชาติ และส่วนที่เป็นความเชื่อและค่านิยมเกี่ยวกับมงคลนาม ด้านที่เจ็ดลักษณะทางการปกครอง ได้แก่ การรวมหมู่บ้าน การแยกหมู่บ้าน การตั้งหมู่บ้านใหม่ และการแสดงถึงความสัมพันธ์ภายในเขตการปกครองเดียวกัน และด้านที่แปดลักษณะอื่น ๆ ของหมู่บ้าน โดยส่วนมากมักเกี่ยวข้องกับความคิดและความรู้สึกต่าง ๆ ของผู้คนที่เกี่ยวกับหมู่บ้านนั้น

ABSTRACT

The objectives of this study on Toponyms in Lamphun Province: Village Names are: 1) to explore the historical background of village names in Lamphun villages; 2) to analyze the linguistic features of those village names in terms of structural feature and semantic feature; and 3) to evaluate the value of toponyms reflecting the geographical, social and cultural aspects of villages in Lamphun province.

The 587 village names have been reviewed, and it is found that they are constructed by 1-5 basic word forms. The most frequently-used structure is a 2 word-combination, consisting of 346 names or 58.94 % of the total. The one-word-village name consists of one part, the head noun, while the two-word-village name consists of two parts: head noun and modifying word. The word order is divided into 3 patterns: "head noun + modifying word", "head noun + head noun", and "modifying word + head noun". In terms of semantic feature, there are 13 categories of structures, following the pattern "head noun + antecedent (modifying) word". The most frequently used head noun meaning is related to the local geography names. The antecedent or modifying word can be divided into 15 categories; the most is related to plant names. The most popular words of both heads and antecedents are "Pah" (forest), the second and the rest popular are "Nong" (swamp), "Huay" (brook), "San" (range) and "Mae" (river) respectively.

The value of toponym is able to reflect the holistic feature of Lamphun province, including geography, society and cultural aspects. 8 aspects reflected from the value include: 1) a variety of geography and climates of the province; 2) an abundant source of flora and fauna; 3) local histories of the province, such as phenomena, important people, social groups, places, antiques, and the relationship to the central Thai history; 4) folktales and myths naming people, places, events, religions, mysteries, hidden treasures, and well-known literatures.; 5) ways of life on local jobs and careers, water management, daily utensils, forest-people relationship, and transportation; 6) beliefs and social values, including supernatural powers, and principles of naming holy places; 7) local governance describing assembly and disassembly of community, rebuilding villages, and community relationships; and finally, 8) community opinions and temperament.